

Justis- og beredskapsdepartementet

Deres ref.: 18/3556 ES SSA/bj

Oslo, den 1. oktober 2018

Høring om endringer i straffeloven (bilder som er særlig egnet til å krenke privatlivets fred)

Vi viser til Justis- og beredskapsdepartementet sitt høringsbrev om endringer i straffeloven. Redd Barna ønsker å kommentere de delene av forslaget som berører barns rettsstilling, og vi vil understreke behovet for andre nødvendige tiltak for å forebygge at privatlivskrenkende bilder og innhold blir spredt.

Redd Barna arbeider nasjonalt og internasjonalt for økt kunnskap om barns rettigheter, og bedre samfunnsstrukturer for barn. Redd Barnas Norgesprogram arbeider for styrking av rettighetene til barn i Norge i henhold til FNs barnekonvensjon. Vi har et særlig fokus på barn i sårbare livssituasjoner. Når det gjelder spørsmålene denne høringen reiser, så ser vi at barn kan være særlig sårbare både som fornærmet og som utøver av straffbare handlinger. Når barn begår straffbare handlinger mot andre barn, er det særlig viktig at vi har gode regler som ivaretar rettighetene til begge parter. Redd Barna jobber med barns rett til beskyttelse mot vold og seksuelle overgrep, og når det gjelder unge i konflikt med loven er vi spesielt opptatt av det forebyggende perspektivet. Redd Barnas erfaring er at det hersker stor rettsuvidenhet blant ungdom på dette området, og vi mener derfor at det er prinsipielt betenkelig å kriminalisere barns adferd ytterligere, uten å gjøre et solid forebyggings- og informasjonsarbeid i forkant.

Vi er glade for at departementet anerkjenner behovet for å gi barn et bedre vern mot spredning av privatlivskrenkende bilder. Redd Barna støtter forslaget når det gjelder voksne som krenker andres privatliv ved å spre slike bilder.

I utgangspunktet er Redd Barna også positive til et straffebud som kan omfatte barn som utøvere, men vi mener at pr i dag er ytterligere kriminalisering ikke godt nok utredet. Vår erfaring er at dagens regelverk er lite kjent blant unge, og dette taler for at man må intensivere forebyggingsarbeidet i henhold til gjeldende rett før man kriminaliserer ytterligere. I den grad barn kjenner til at slik deling er straffbart, har de liten kunnskap om konsekvensene delingen kan ha. Barns handlinger er generelt sett mindre straffverdige enn voksnes, og andre hensyn gjør seg gjeldende når det er tale om unge i konflikt med loven.

Barneperspektivet i høringsnotatet

Redd Barna savner et tydelig barne- og ungdomsperspektiv i høringsnotatet. Barn kan ha andre oppfatninger enn voksne om de spørsmålene som blir reist i notatet. Vi mener dessuten at det ikke er godt nok belyst at en stor del av det barn deler og sprer av privatlivskrenkende bilder og innhold skjer i relasjoner mellom jevnaldrende. Det må utredes nærmere hvilke konsekvenser dette har for barn.

Vi mener at det er mange områder der ungdoms perspektiver på hvordan et straffebud bør utformes og hva det bør dekke, hadde vært nyttig. Eksempler på det kan være: hva er barn og ungdoms erfaringer og forståelser av at noe er privatlivskrenkende, hvilken betydning bør det ha at fornærmede oppfatter handlingen, og hvilke forutsetninger barn og ungdom har for å vite at deres handlinger er egnet til å krenke privatlivets fred? Dessuten er vi nysgjerrige på hva barn mener er det viktigste å få hjelp til når privatlivskrenkende bilder først er spredt, og hva man kan gjøre for å hindre at slikt innhold blir brukt i mobbing og seksuell trakassering. Det rettslige grunnlaget for vår etterlysning av barns perspektiver på notatet, er FNs barnekonvensjon artikkel 12 om barns rett til medvirkning. Barn har rett til å uttale seg i alle saker som berører dem, og flere av forslagene har helt åpenbare konsekvenser for barn. De mest alvorlige gjelder saker der barn begår straffbare handlinger mot andre barn eller voksne. Innhenting av barns mening, burde derfor være en naturlig del av utredningsarbeidet når det gjelder lovforslag som berører barn. Vi viser dessuten til at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle saker som berører barn, jf. Barnekonvensjonen art. 3 nr. 1. En barnets beste-vurdering knyttet til barn som handler i konflikt med loven og barn som fornærmet, er helt nødvendig.

4.1 Er det behov for lovendring?

Redd Barna mener at presisering og til en viss grad utvidelse av nåværende regler har gode grunner for seg når det gjelder voksne lovbrøtere. Vi er også opptatt av det forebyggende arbeidet i relasjon til voksne, og et klarere og mer spisset straffebud, kan gjøre dette arbeidet lettere. Forebygging er spesielt viktig i disse sakene, da vi ser at skadeomfanget kan bli enormt når et bilde først er delt. Derfor savner vi dette perspektivet i notatet.

På sikt kan det også være behov for lovendring for unge som deler privatlivskrenkende bilder av andre.

Begrunnelsen for at vi tror en regelendring og presisering av dagens regelverk vil være fornuftig på sikt, er at dagens regelverk er fragmentarisk og derfor blir vanskelig å formidle innholdet av. Vi tror også det er en god idé med bestemmelser som er tilpasset de aktuelle faktiske forholdene, og ikke en tolkning av straffebestemmelser som kanskje beskytter de samme interessene, men egentlig er ment for andre type handlinger. Utvidende tolkninger på strafferettens område er problematisk, og man er derfor avhengig av tilpassede straffebud. Det er imidlertid også problematisk at målgruppen har liten kunnskap om hvilke handlinger som er straffbare. Denne rettsuvidenheten ser vi ofte i vårt informasjonsarbeid. Vi mener derfor at man bør innføre en mer presis lovbestemmelse, men at denne ikke kan innføres med virkning for unge lovbrøtere pr nå, til det er det generelle kunnskapsnivået knyttet til deling av privatlivskrenkende bilder for lavt.

Vi tror at en lovendring på sikt kan bidra til å hindre spredning av privatkrenkende innhold. Dette forutsetter imidlertid større kunnskap blant barn og unge, og dessuten forståelse for at ansvaret plasseres hos de som har delt, ikke hos den som er avbildet/filmet.¹ Dette kan være et grep for å forebygge seksuell trakassering og mobbing blant de som har opplevd at et bilde har blitt delt.

I en Redd Barna-rapport, *Hvis du liker meg, må du dele et bilde. Ungdoms perspektiver på deling av nakenbilder* (publiseres i november 2018), viser at barn som har fått spredt nakenbilder er mer sårbare for seksuell trakassering, og at det blant jevnaldrende ofte plasseres skyld hos den som er offer i saken, ikke hos de som har vært med på å spre innholdet. For å forebygge dette, mener ungdom at de har behov for mer kunnskap om samtykke og grenser i skolen, hva som er lov og ikke lov, i tillegg til at de gir uttrykk for informasjon om

¹ «Den som mer med på leken...» Ungdoms oppfatninger om voldtekt, kjønnsroller og samtykke. Redd Barna (2015)

straffebestemmelser kan virke forebyggende og hindre at flere deler. Redd Barna er opptatt av at når det gjelder ungdom som sprer bilder av annen ungdom, så må det først og fremst satses forebyggende. Med utgangspunkt i Redd Barnas arbeid mener vi at et nytt straffebud kan tenkes å virke forebyggende i den forstand at med dagens fragmentariske bilde, så er det tidvis vanskelig for oss å kommunisere klart og tydelig hvordan reglene er i våre møter med barn, ungdom og voksne som jobber med ungdom. Likevel mener vi at den store rettsuvidenheten taler for at man i første omgang intensiverer det forebyggende arbeidet i henhold til gjeldende rett.

Når barn er fornærmet i en straffesak eller gjenstand for straffeforfølgning, gjør spesielle hensyn seg gjeldende. Høyesterett har slått fast at barns handlinger generelt er mindre straffverdige enn voksnes (Rt. 2010, 1313). Redd Barna mener at høringsnotatets punkt 4.9.2 om gjerningspersoner under 18 år mangler dette perspektivet. Vi er helt enige i at konsekvensene for fornærmede i disse sakene potensielt er svært alvorlige, men vi mener likevel at når de gjelder ungdom, så må forebygging være det primære satsningsområde. Redd Barna vil særlig understreke at departementet må også bære sin del av ansvaret for at innholdet i dagens regler ikke er godt nok kjent blant barn og unge.

Forslaget er til en viss grad tale om kriminalisering av tidligere strafffri adferd. Vi savner som nevnt over et barne- og ungdomsperspektiv i høringsnotatet, og en barnets beste-vurdering knyttet til nettopp denne utvidelsen. Vi mener at oppmerksomheten i uforholdsmessig stor grad er viet til straff i kapittel 4.9.2, til tross for at det potensielt kan være tale rettsuvidenheter og manglende kunnskap hos de ungdommene som havner i konflikt med et eventuelt nytt straffebud. Konsekvensene av spredning av bilder kan som nevnt være svært store, og Redd Barna mener derfor at det helt sentrale må være å *unngå* at slik spredning skjer gjennom forebygging, fremfor en overdreven tro på straff som virkemiddel.

4.1.2 Bør det være en forutsetning for straffansvar at fornærmede oppfatter den enkelte handlingen?

Redd Barna tar ikke stilling til om det skal være en forutsetning for straffansvar at fornærmede oppfatter den enkelte handlingen. Vi er usikre på om det er riktig håndtering i tilfellene der det er barn som har bidratt til å spre innholdet. Mange barn og unge vokser opp med få rammer og lite opplæring om hva som er lov og ikke lov, og de kan ta del i aktiviteter med å presse hverandre til å dele innhold, som de ikke helt overskuer konsekvensene av. I tilfeller der barn har høy egenaktivitet, og frivillig deler seksualisert innhold, stiller vi spørsmål ved om ungdom har lært nok om grenser til å kunne forstå konsekvensene av videre spredning. Vi mener at straff da vil være et lite rimelig virkemiddel.

Vi ser likevel flere forhold som taler for dette forslaget. Det å dele privatlivskrenkende innhold uten samtykke er alvorlig, og skadepotensialet for fornærmede er svært stort. Som det framgår av høringsnotatet er det snakk om grove saker. Å få bilder spredt, selv om fornærmede ikke oppfatter det, kan ha skadevirkninger på sikt. Det kan ha store negative konsekvenser for barna at personer i deres omgangskrets i skolen eller andre arenaer blir gjort kjent med det privatlivskrenkende innholdet. Videre viser også gjennomgangen i høringsnotatet at det å ha privatlivskrenkende informasjon ute på nettet, kan gjøre barn og ungdom sårbare for henvendelser fra ukjente personer. Fordelen med å fjerne krav om at fornærmede skal oppfatte krenkelsen, er at bestemmelsen er tydelig på at det ikke er lov å lage grupper for å utveksle privatlivskrenkende bilder. Det kan virke preventivt at ungdom får vite at det ikke er lov.

4.1.3 Bør det være et krav at handlingen er «offentlig»?

Barna tar ikke stilling til om det bør være et krav at handlingen er «offentlig», men vi ønsker å nevne noen momenter som krever nærmere utredning og vekting. Redd Barna er enige i at potensialet for spredning av bilder er så stort, at selv om den enkelte kanskje ikke har «offentliggjort», så kan mange delinger i mindre grupper bidra til at krenkelsen blir like stor som ved en direkte offentliggjøring.

Det er flere ting som tilsier at kravet til at handlingen er «offentlig» bør fjernes. Det dreier seg om privatlivskrenkende innhold som i utgangspunktet ikke bør deles, selv om det videreføres i en gruppe som er liten. For barn kan det være vel så store og alvorlige konsekvenser hvem som ser det, som antall personer. For fornærmede vil det dessuten kunne oppleves minst like krenkende at svært mange har bidratt til spredningen, selv om hver enkelt deling ikke har nådd like mange.

Redd Barna mener imidlertid at det må utredes nærmere hva slags konsekvenser dette kan ha for barn. Barn har ikke nødvendigvis alder og modenhet til å forstå at innhold de utveksler til noen få deler kan raskt bli egnet til rask spredning. Særlig har Redd Barna erfart at barn ikke overskuer konsekvenser av å være medvirkende til å dele innhold, og at det deles så raskt.

Dersom kravet til offentlighet fjernes, mener Redd Barna at det er svært viktig at en slik utvidelse formidles tydelig til barn og ungdom i målgruppen. At man endrer lovgivningen og formidler at det er mer pedagogisk er ikke ensbetydende med at barna automatisk får tilstrekkelig opplæring. Barn må lære mer om lovgivning generelt, men spesielt dersom straffebud som retter seg mot dem blir utvidet. Redd Barna mener at mange barn vokser opp uten at det er systematisk nok i arbeidet for å gi dem opplæring, rammer og korrektiv i sosiale relasjoner på nettet og i sosiale medier. Skal vi ta sikte på å realisere mål om at barn har kunnskap, må også voksne som jobber med barn ha tilstrekkelig kompetanse om seksualitet, grenser og overgrep.²

Mange barn og unge har ikke fått opplæring og rammer for nettbruken, og greier ikke alltid å overskue konsekvenser av hvordan delinger i små lukkede rom til noen få, er medvirkende til at innhold deles raskt til mange.

4.2 Nytt straffebud eller endringer i eksisterende bestemmelser?

Som nevnt over stiller Redd Barna seg i utgangspunktet positive til et nytt straffebud, men mener at forebyggende arbeid først og fremst skal gjøres gjennom informasjonsarbeid, ikke gjennom legislativ virksomhet. Grunnen til at vi ser behovet for et eget straffebud, er at vi tror det vil skape et mer helhetlig og oversiktlig bilde, hvilket kan bidra til økt forutberegnelighet. I tillegg vil formidling av gjeldende rett bli gjort enklere, noe som kan ha en preventiv virkning. Vi mener imidlertid at det må gjøres en grundigere utredning om hvordan dette vil slå ut for barn.

Når det gjelder reaksjoner, så mener vi også at dette er ganske tynt utredet når det gjelder barn i konflikt med loven. Ved valg av eventuelle reaksjoner, så må barnets beste være fremtredende. Vi tillater oss å minne om at når det gjelder barn, så er rehabilitering det helt fremtredende hensyn jf. Rt. 2010 s. 1313. Her fremgår det også

²Barn og medier undersøkelser. Medietilsynet (2016, 2018)

Seksualitetsundervisning i skolen. En kartlegging blant elever i 10. klassetrinn og 1 VGS Sex og samfunn (2017)

En del av virkeligheten, OM BARN, SEXUELLA ÖVERGREPP OCH NÄTET. Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2017)

Ikke si til ungdommen. Ikke del nakenbilder. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/rLjBMe/ikke-si-til-ungdommen-ikke-send-nakenbilder--Nygard-og-Kvalem>

at barns handlinger på generelt grunnlag er mindre straffverdige enn voksnes. Da blir et ensidig fokus på handlingens potensielle skadefølger for fornærmede en for snever tilnærming.

Bedre forankring av arbeidet

Redd Barna vil avslutningsvis understreke at det trengs økt tverrfaglig innsats for å hindre spredning av privatlivskrenkende innhold, og vi mener det bør inngå som et satsingsfelt i strategien for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn. Redd Barna vil i den sammenhengen særlig påpeke at det er viktig å ansvarliggjøre barns oppvekstarenaer som skole, fritidsarenaer og hjelpeapparat, slik at barn møter voksne som har kompetanse om vold og seksuelle overgrep som er tilpasset barns oppvekst i dag.

Med vennlig hilsen Redd Barna v/

Thale Skybak
seksjonsleder, Norgesprogrammet

Kaja Margrete Hegg
spesialrådgiver, barns rettigheter og internett

Sara Eline Grønvold
spesialrådgiver, barns rettigheter